

Пономаренко Оксана Василівна,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: докторант докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент **Бабаніна В. В.**

ПРЕДСТАВНИК ВЛАДИ ТА ПРЕДСТАВНИК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ПОТЕРПІЛІ ВІД ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 350 КК УКРАЇНИ

У Кримінальному кодексі України визначення поняття «службова особа» дано двічі – у ч. 3 та 4 ст. 18, а також у примітці до ст. 364 КК України. Як і коло кримінально-правових норм, до яких вони можуть застосовуватися є різним, так і їх зміст відрізняється. Їх відмінність полягає в тому, що перше (ч. 3 ст. 18 КК України) охоплює віднесення до службових тих осіб, які постійно чи тимчасово обіймають посади на будь-яких підприємствах, установах чи організаціях, пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, тоді як друге визначення (п. 1 примітки до ст. 364 КК України) з-поміж іншого охоплює віднесення до службових тільки осіб, які постійно чи тимчасово обіймають «на державних чи комунальних» підприємствах, установах або організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. Визначення, що міститься в ч. 3 та 4 ст. 18 КК України, застосовують до всіх кримінально-правових норм, за винятком норм, які зазначені в п. 1 примітки до ст. 364 КК України. До останніх належать ст. 364, 368, 368², 369 КК України. Тобто в цих статтях використовують визначення поняття «службова особа», закріплене в п. 1 та 2 примітки до ст. 364 КК України. В інших випадках (інших статтях КК України), в тому числі і до злочину, передбаченого ст. 350 КК України, слід застосовувати визначення поняття «службова особа», яке закріплене в ч. 3 та 4 ст. 18 КК України.

У ч. 3 ст. 18 КК України під службовою особою визначено особу, яка постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснює функції представника влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймає в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконує такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [7, с. 65].

Оскільки ч. 3 ст. 18 КК України не конкретизує форму власності підприємств, установ чи організацій, на яких особа може обіймати посади, пов'язані із виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, то можна зробити висновок, що форма власності цих підприємств, установ та організацій може бути будь-якою. Окрім того, згадка про службових осіб юридичної особи приватного права (ст. 364-1 та ст. 368-3 КК України) без окремого визначення цього поняття, підтверджує висновок про будь-яку форму власності підприємств, установ чи організацій, на яких, відповідно до ч. 3 ст. 18 КК України особа може обіймати посади, пов'язані із виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій.

Відмінність у цих визначення стосується тільки кола підприємств, установ чи організацій, на яких особа може виконувати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції. В першому випадку йдеться про будь-які підприємства, установи чи організації, то в другому – тільки про державні або комунальні. За таких умов держані та комунальні підприємства, установи чи організації є лише видом (за формою власності) будь-яких підприємств, установ чи організацій. Тому цілком логічно, що їх співвідношення може бути виражене як співвідношення частини та цілого, де частиною є державні та комунальні підприємства, установи чи організації, а цілим – будь-які підприємства, установи чи організації, оскільки останні охоплюють також і приватні підприємства, установи чи організації. Законодавець виокремлює поняття «службова особа юридичної особи приватного права» (ст. 364¹ і 368³ КК України), а отже, допускає можливість визнання службовою особи, яка обіймає на приватних підприємствах, установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. В попередній редакції визначення поняття «службова особа» категорію представників місцевого самоврядування не виокремлювали, тому їх могли відносити до службових осіб тільки за категорією представників влади.

Тому доцільним є розмежовувати поняття «представник влади» та «представник місцевого самоврядування», оскільки їх сутність є різною, хоча деякі вчені ототожнюють ці поняття, вважаючи представниками влади осіб, які працюють в органах місцевого самоврядування. Підтвердженням останнього є позиція вчених О.О. Дудорова і Г.М. Зеленова, які ототожнюють ці два поняття, розуміючи під представниками влади та місцевого самоврядування осіб, які, діючи від імені всіх гілок державної влади або органів місцевого самоврядування, реалізують надані їм владні повноваження, що тягне правові наслідки для невизначеного кола не підлеглих їм по службі осіб» [4, с. 569].

Поділяючи позицію вчених щодо розмежування представників влади та представників місцевого самоврядування як можливих

категорій службових осіб, акцентуємо увагу на певній обмеженості кола представників влади. Представником влади є особа, яка перебуває на службі в органах місцевого самоврядування, діє від їх імені (за їх дорученням) і в межах своєї компетенції здійснює (реалізує) функції цих органів. Такими представниками, зокрема, є: депутати місцевих рад, міські, сільські, селищні голови, працівники апаратів органів місцевого самоврядування та ін. [6, с. 67]. На переконання Р. Л. Максимовича, коло представників влади не може пов'язуватися з поділом державної влади на три гілки (законодавчу, виконавчу і судову), оскільки існують державно-владні інституції, які не належать до жодної із них (Президент України, прокуратура тощо), утім їх представники наділені владними повноваженнями та можуть видавати обов'язкові вказівки для не підпорядкованих по службі осіб. Тому, за його визначенням, «представники влади – це особи, які здійснюють функції публічної влади (державної влади та влади місцевого самоврядування), тобто Президент, члени Уряду, депутати, керівники органів місцевого самоврядування, судді, народні засідателі, присяжні, прокурори, слідчі, особи, які здійснюють дізнання, голови місцевих державних адміністрацій та їхні заступники, працівники державних інспекцій, члени громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, а також інші працівники, які наділені правом у межах своєї компетенції пред'являти вимоги, приймати рішення чи застосовувати примусові заходи стосовно фізичних і юридичних осіб незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості» [5, с. 125, 271].

Слушною є позиція О.М. Грудзура, що представник влади та місцевого самоврядування має бути наділений двома ознаками: 1) приналежністю до органів державної влади, їх структурних підрозділів або до органів місцевого самоврядування; 2) наявністю владно-управлінських повноважень [2, с. 117].

Тому представником влади є особа, яка працює в органі державної влади або є самостійною державною посадовою особою і за характером своїх функцій має право видавати вказівки та розпорядження, які є обов'язковими для не підпорядкованих по службі осіб. Коло цих осіб не слід пов'язувати тільки з поділом державної влади.

Натомість представником місцевого самоврядування є особа, яка безпосередньо виконує завдання місцевого самоврядування (органу місцевого самоврядування) і за характером своїх функцій володіє повноваженнями ставити вимоги та приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними чи фізичними особами на відповідній території, незалежно від їх відомчої належності чи підпорядкування [1, с. 142]. Тобто представником місцевого самоврядування є особа, яка входить до органу місцевого самоврядування та за характером повноважень може видавати вказівки і ставити вимоги, обов'язкові для виконання не підпорядкованими по службі особами.

Окрім позицій вчених підтвердженням того, що представник влади та представник місцевого самоврядування є не тотожні поняття може слугувати те, що у ст. 140 Конституції України визначено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. А у ст. 5 і 6 Основного Закону зазначено, що джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади й органи місцевого самоврядування [3].

Цікавим аспектом є те, що відповідно до ч. 3 ст. 18 КК України, такі функції може виконувати особа постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням. Тому коло осіб, які виконують функції представника влади чи місцевого самоврядування, є ширшим, ніж коло представників влади або місцевого самоврядування.

Тому доцільним є врахування тільки характеру функцій представника влади чи місцевого самоврядування, а належність особи до відповідного органу державної влади або місцевого самоврядування не є визначальною в цьому випадку. Це поняття функцій є ширшим за поняття «обов'язки» й охоплює коло діяльності та повноважень службової особи.

Отже, на основі вище викладеного можна дійти наступних висновків, що визначальним для встановлення ознак службової особи є наявність повноважень представляти орган державної влади (державну владу) чи орган місцевого самоврядування, діяти від їх імені та віддавати вказівки і ставити вимоги, обов'язкові до виконання особами, які не підпорядковані їй по службі. Представник влади – службова особа, яка працює в органі державної влади або є самостійною державною посадовою особою і за характером своїх повноважень має право віддавати вказівки та ставити вимоги, що є обов'язковими для не підпорядкованих по службі осіб. Представник місцевого самоврядування – особа, яка входить до органу місцевого самоврядування та за характером повноважень може віддавати вказівки й ставити вимоги, обов'язкові для виконання не підпорядкованими по службі особами.

Список використаних джерел

1. Василюк В. І., Чернявський С. С., Юрченко О. М. Засади запобігання та протидії корупції в Україні: навч. посіб. Київ: Кандиба Т.П., 2015. 228 с.
2. Груздур О. М. Кримінально-правова характеристика провокації хабара: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2011. 229 с.
3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>.

4. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник. У 2 т. Т. 2 / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ : Елтон-2, 2012. 780 с.

5. Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України : монографія. Львів, 2008. 304 с.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

Посудєвський Ілля Валерійович,

курсант 4-го курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: головний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор *Джужа О. М.*

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В КРИМІНОЛОГІЇ

Автором досліджено теоретичні та практичні проблеми причинності злочинності. Розглянуто феномени детермінації, причинності, а також аспекти їх співвідношення. З'ясовано, що зазначені категорії не мають однозначного тлумачення у філософській та юридичній літературі. У словниках і довідниках детермінізм та причинність нерідко отождожуються.

Ключові слова: злочин, причинність злочинності, детермінація, причини та умови, запобігання злочинам.

The author investigates theoretical and practical problems of causality of crime. The phenomena of determination, causality, and also aspects of their correlation are considered. It has been found out that these categories do not have a clear interpretation in philosophical and legal literature. In vocabularies and reference books, determinism and causality are often identified.

Keywords: crime, causality of crime, determination, causes and conditions, prevention of crimes.

Вплив соціальних умов життя та його суперечностей на характер морального формування особи молодшої людини є визначальним і там треба шукати детермінанти злочинності взагалі й неповнолітньої зокрема.

Кримінологічна детермінація є різновидом соціальної детермінації. До процесу детермінації належать причини, умови,